

Het geluk van de bruggen

C.N.M. Renckens

‘Na mijn dood word ik op de scholen tien jaar vrijwillig gelezen en daarna nog eens tien jaar verplicht. Dan noemen ze een straat naar me. En dan ben ik helemaal vergeten. Niemand weet toch meer wie Tweede Van der Helst was?’ Gerard Reve was duidelijk niet van mening dat vernoeming van een bekend of verdienstelijk persoon kan leiden tot blijvende herinnering aan diens persoon en prestaties. Toch staat hij in die mening tamelijk alleen, want vrijwel elke stad of dorp pleegt met grote regelmaat zijn verdienstelijke zonen (soms ook dochters) te eren door vernoeming van een straat, plantsoen of plein.

Ook kan een brug naar zo iemand vernoemd worden en dat geschiedde weer eens op 14 juni 2009, toen, precies een jaar na zijn overlijden, de brug over de Amsterdamse Keizersgracht tussen de Hartenstraat en de Reestraat werd vernoemd naar Kees Fens. Dit geschiedde in aanwezigheid van burgemeester Cohen en Fens’ weduwe en dochter. Fens had gewoond op de Keizersgracht en keek vanuit zijn huis op deze brug uit. Fens, een geboren Amsterdammer, hoewel voortgekomen uit zeer katholieke Brabantse ouders, groeide op in de Chasséstraat in Amsterdam Oud-West. Middelbaar onderwijs ontving hij van de jezuïeten van het Ignatius College.

Kees Fensbrug

Hij verwierf grote bekendheid als literair journalist en bleef zich altijd als Amsterdammer beschouwen, ook toen hij, die zelf nooit de kans kreeg een academische opleiding te volgen, benoemd werd tot hoogleraar Nederlandse letterkunde in Nijmegen. Erg gelukkig was Fens daar niet en hij was blij (voortijdig) terug te kunnen keren naar zijn geliefde stad. Hij bleef zijn recensies schrijven voor *De Volkskrant*, maar droeg tussen 2002 en 2007 ook regelmatig bij aan *Ons Amsterdam*, het maandblad van het Genootschap Amstelodamum, het historisch genootschap van onze hoofdstad. Zijn bijdragen, liefdevol geschreven miniatuurtjes vol nostalgie en filosofische beschouwingen, werden in 2008 gebundeld en uitgegeven onder de titel *Het geluk van de brug*. In een van de hoofdstukjes uit de bundel noemt hij een aantal schrijvers, die net als hij beschouwende stukken hadden geschreven over Amsterdam

en zich daarbij niet beperkten tot feiten maar vooral ook de juiste toon te pakken hadden. Fred Thomas en Ben Kroon, beiden verbonden aan *De Tijd*, hadden die juiste toon te pakken gehad en Fens sprak ook waardierend over Jaap Balk, die in het *Algemeen Handelsblad* jarenlang de rubriek ‘Onder de keizerskroon’ schreef. Diens stukjes waren volgens Fens altijd ‘overvol’ en volgens Fens had ook Balk zijn ‘hartgeheugen’ op de juiste plaats. Geert Mak leek ook in die reeks te kunnen worden opgenomen, maar tot Fens’ leedwezen liet deze Amsterdam als thema te snel voor wat het was om het te verruilen voor Europa. Balk, de oudere leden van onze Vereniging zullen zich dat nog wel herinneren, was van 1970 tot vlak voor zijn dood in 1995 als redacteur van het *Maandblad tegen de Kwakzalverij* actief geweest. Het deed ons goed Fens zo lovend over Balk te horen spreken.

Het tijdschrift *Ons Amsterdam* bevatte in de november-decemberaflevering van 2007 overigens een interessante bijdrage van de hand van hoofdredacteur Peter-Paul van Baar, getiteld ‘Amsterdamse kwakzalvers’. Het stuk beschrijft de activiteiten van een aantal Amsterdamse kwakzalvers vanaf de 17de eeuw en maakt ook uitgebreid melding van de tournee van de Engelse kwakzalver Charles Davenport, die in 1891 als ‘Sequah’ een zegetocht door ons land maakte en daarbij ook Amsterdam aandeed. Het artikel is fraai geïllustreerd met pamfletten van de kwakzalvers alsmede van strooibladen afkomstig van onze Vereniging waarin werd gewaarschuwd voor goedgelovigheid. Het artikel eindigde met een verwijzing naar het heden waarin kwakzalvers zich inmiddels ‘alternatieve genezers’ gingen noemen en waarin volgens Van Baar de VtdK opnieuw zware tijden doormaakte nadat het Amsterdamse Hof oordeelde dat de arts Sikesz, die met het rechtzetten van wervels schizofrenie en autisme meent te kunnen genezen, geen kwakzalver

genoemd mocht worden. Van Baar dacht dat haar behandeling inderdaad niet nutteloos was, maar dat nut kwam volgens hem alleen Sickesz zelf ten goede.

Ben Polakbrug • Vernoeming van verdienstelijke Amsterdammers bestaat al zo lang dat het natuurlijk niet anders kan dan dat daar ook kwakzalverijbestrijders tussen moeten zitten. Multatuli, jarenlang en tot aan zijn dood lid van onze Vereniging, heeft in Amsterdam zelfs een standbeeld en een museum, maar die bedoelen we hier niet.

Multatulimonument

Multatuli was bevriend met een der oprichters van onze Vereniging, de vrijdenker Vitus Bruinsma, en besprak weliswaar in zijn briefwisseling met hem de strijd tegen de kwakzalvers, waarbij hij er terecht voor pleitte ook kwakzalvers met een academisch 'diploom' niet te vergeten, maar hij heeft zich publiekelijk nimmer over het onderwerp uitgelaten. Nee, er is een andere verdienstelijke Amsterdamer, te weten Ben Polak, die ook jarenlang actief was in de strijd tegen de kwakzalverij en naar wie in Amsterdam ook een brug is vernoemd, een feit dat in ons blad ten onrechte geen enkele aandacht heeft gekregen. Enkele jaren na Polaks verscheiden onthulde toenmalig burgemeester Patijn samen met Polaks kleinkinderen het naambordje, waarmee Brug 258, de brug over de Nieuwe Prinsengracht in de Roeterstraat, werd gedoopt tot Ben Polakbrug.

Ben Polakbrug

Het persbericht van de gemeente noemde Polak 'in de eerste plaats een groot Amsterdams huisarts'. 'Daarnaast' aldus het bericht 'was hij nog veel meer. Benjamin Polak was in de oorlog verzetsman in de Waarheidgroep, later wethouder van Amsterdam voor de bedrijven en lid van de Eerste Kamer voor de CPN, en de eerste hoogleraar huisartsgeneeskunde aan de Universiteit van Amsterdam. Hij heeft een lange reeks functies bekleed, onder meer voor het Medisch Comité Vietnam.' Einde citaat.

Ben Polak • Ben Polak behoorde in 1980 ook tot het kleine groepje visionairs dat zag dat de kwakzalverij, die zich inmiddels had voorzien van de schuilnaam 'alternatieve geneeskunde', bij lange na nog niet was verslagen en dat voortzetting van de vergrijsde en gedesorienteerde Vereniging tegen de Kwakzalverij van groot belang was. Samen met Van de Graaff, Meinsma, Nelemans en Uitterdijk slaagde hij erin de zieltogende Vereniging te reanimeren. Polak bleef bestuurslid van 1980 tot 1988, in welk jaar hij zijn bestuurslidmaatschap moest neerleggen wegens zijn afnemende gezondheid en zijn nog altijd drukke agenda en ik voorzitter werd. Polak was een uitstekend debater en die kwaliteit kwam hem en onze Vereniging zeer te stade tegen de steeds brutaler wordende kwakzalvers uit die periode. Polak liet zich als VtdK-bestuurder zeer negatief uit over het inderdaad al te pro-alternatieve rapport-Muntendam. Van zijn verbale kwaliteiten was hij zelf ook zeer overtuigd: 'Ik zeg altijd: het enige wat ik een beetje kan is lullen. Dat is nou echt mijn fort. Ik kan in Staphorst preken zonder dat ze in de gaten hebben dat ik van de verkeerde vereniging ben.' Hij bleef zijn gehele leven marxist en vond dat alle artsen in dienstverband moesten treden. Hij bespote het oude klassensysteem van declareren door bij discussies te roepen 'Leve de particuliere blindedarm!'. Artikelen schrijven deed hij praktisch niet en zeker niet tegen de kwakzalverij. Hij was altijd vol lof over mijn schrijfsels, wat toen voor mij een welkome stimulans was om verder te gaan op de ingeslagen weg, en hij stelde mij eens voor onze Vereniging te herdopen in Vereniging tegen de Alternatieve Geneeskunde, maar daarmee kon ik het onmogelijk eens zijn. Ik vond dat te weinig subtiel. Gelukkig drong hij niet aan. Enkele malen zocht ik hem op in zijn fraaie huis aan de Keizersgracht dat vol hing met schilderijen, die hij als betaling in natura had ontvangen van patiënt-kunstenaars, van wie hij er velen in zijn praktijk had. In dat huis ontving ik ook de voorzittershamer van onze Vereniging. Polak was een vriendelijk man en heeft een enorme hoeveelheid werk verzet tijdens en ook nog

Ben Polak

na zijn loopbaan. De posttraumatisch stressstoornis bestond nog niet, maar als iemand een reden gehad zou hebben er recht op te hebben, dan zou het Polak zijn geweest. Hij was ter dood veroordeeld en ontsnapte in 1943 uit de strafgevangenis aan de Weesperstraat via het dakraam. Zo overleefde hij als jood en verzetsstrijder de oorlog. Bij de herdenkingsbijeenkomst na zijn dood in de Stadsschouwburg memoreerde een van zijn collega-huisartsen, dat zijn dood juist te vroeg was gekomen, want hij had de 50-jarige viering van zijn ontsnapping willen vieren onder de titel 'een halve eeuw geleende tijd'. Zijn lotsverbondenheid met oorlogsslachtoffers en andere zwakkeren in de samenleving, inclusief slachtoffers van kwakzalverij, blijkt evident uit de talrijke daarmee samenhangende nevenactiviteiten, die hij tot op hoge leeftijd voortzette. Zo zag ik hem

eind jaren '80 eens bezig met het opstellen van een expertiserapport toen hij fysiek niet meer in staat was lichamelijk onderzoek te verrichten. Hij liet zich bijstaan door een basisarts, die in zijn aanwezigheid het lichamelijk onderzoek verrichtte, en schreef vervolgens zelf het rapport. Slechts één keer merkte ik iets van de preoccupatie met oorlog en verzet die er bij mensen met een biografie als die van Ben Polak altijd moet zijn. Gerrit van Vegchel, een jonge socioloog uit de school van De Swaan, hield op 18 februari 1989 tijdens de jaarvergadering van onze Vereniging een verhandeling over medici en kwakzalvers (gebaseerd op zijn scriptie, later uitgegeven door Het Spinhuis) en ik zat op die bijeenkomst naast Polak. Van Vegchel droeg een modieus zwart overhemd, waaraan mij niets was opgevallen, maar Polak vroeg mij plotseling zonder enige aanleiding: 'Is hij een fascist?'. Ik kon er alleen maar om lachen. Na de pauze vertrok Polak weer, hij had natuurlijk nog meer te doen op die zaterdagochtend. Goed dat er een brug naar hem is genoemd, dat wilde ik maar zeggen. ●

Een biografische schets van Polak, getiteld 'Polak, Benjamin Sally (1913-1993), een welbesteed leven' van de hand van H. de Liagre Böhl is te vinden op www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn6/polak.

● Kort ●

Rondzingen

Er is een wiskundig model uitgewerkt dat duidelijk maakt waarom kwakzalversmiddelen de neiging hebben zich meer te verspreiden dan effectieve remedies. Het model houdt rekening met allerlei variabelen. Het chronisch gebruik van niet-werkzame middelen komt voornamelijk omdat mensen vooral naar anderen kijken wanneer ze een remedie zoeken. Het

gebruik van kwakzalversmiddelen betekent een langere periode van ziekte en middelengebruik, dus met meer kans op rondkwaken van de methode. Wanneer een kwaal effectief behandeld wordt, dan wordt de ziekteduur, waarbinnen met anderen over de aandoening gepraat wordt, bekort. ●

M. Tanaka, F. Kievits et al., *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 153, 24, 13 juni 2009.